

"Mən həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam!".

Heydər ƏLİYEV,
Ümummilli lider.

Soykökə bağlılığın parlaq nümunəsi

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin bu gün dillərdə əzbər olan bu müdrik kəlamı, eyni zamanda "Mən türklüyümlə fəxr edirəm" deməkdir. Bu sözlər ulu öndərin ən qırlmaz tellərlə soykökə bağlılığının ifadəsidir. Çünki müstəqil Azərbaycanın rəhbəri kimi Heydər Əliyev bütün fəaliyyətini təkcə ölkəsinin deyil, bütövlükdə türk dünyasının möhkəmlənməsinə, çiçəklənməsinə həsr etmişdi.

Heydər Əliyev o böyük şəxsiyyətlərdəndir ki, türk xalqlarının ortaq mədəni və tarixi dəyərlərini onları birləşdirən əsas meyar kimi qiymətləndirir və bu dəyərlərin inkişafına böyük önəm verir. Türk toplumunun birliyini, bütövlüyünü və özünəməxsusluğunu qoruyub saxlamaq və inkişaf etdirmək onun həyat ideali idi. Bu missiya böyük tarixi məsuliyyət və milli təəssübkeşlik kimi dəyərlərin daşıyıcısı olan Heydər Əliyevin türk dünyasına olan dərin məhəbbəti ilə bağlı idi. Onun türk dünyasına, türklüyə xidməti Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyi həm Sovet İttifaqı dönməsində və xüsusən də müstəqillik illərində Türk mədəni irsinin təbliği və inkişafı istiqamətində gördüyü işlərdə öz əksini tapmışdı.

Heydər Əliyev Sovet dövründə belə, Azərbaycan ədəbi-mədəni irsinin bütün İttifaq səviyyəsində tanınmasını əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi görürdü. Nizami Gəncəvi, İmadəddin Nəsimi, Məhəmməd Füzuli kimi orta əsr, eləcə də Mirzə Fətəli Axundzadə, Cəlil Məmməd-quluzadə, Üzeyir Hacıbəyli, Mirzə Ələkbər Sabir, Hüseyn Cavid, Cəfər Cəbbarlı, Səməd Vurğun kimi XIX-XX əsr mütəfəkkirlərimizin ədəbi irsi ilə əlaqədar təşkil olunan təntənəli yubiley tədbirləri Azərbaycan xalqının və ümumilikdə, türk xalqlarının ədəbi-mədəni irsinə həssas yanaşmasının nəticəsi idi.

Heydər Əliyevin eyni genetik kökə mənsub türk xalqlarını vəhdətdə görərək onların daha da yaxınlaşması istiqamətində siyasət yürütməsi əslində mədəniyyətimizin yüksəldilməsinə və mənəvi dəyərlərimizin dirçəldilməsinə yönəlmişdi. Bu, İttifaq daxilində yaşayan türklərin milli özünüdərkini güclənməsinə təkan verən strategiya, eləcə də ümumtürk birliyinə doğru aparan yolun başlanğıcının qoyulması idi.

Sovet dönməsində eyni dövlətin tərkibində olmaları baxmayaraq, türk xalqları yad ideoloji ünsürlər vasitəsilə yaradılan süni ayrımcılıq siyasəti ilə üz-üzə qalmışdı. Bir çox hallarda dolay yollarla türk dövlətlərində milli dilin inkişafına süni əngəllər törədilir və assimilyasiya siyasəti yeridilir. Bu hal türk toplumları arasında birlik və bərabərliyin, ortaq tarixin, mədəni keçmişin unudulmasına hesablanmışdı.

Uzun illər dövlət müstəqilliyindən məhrum olmuş türk xalqları XX əsrin sonlarında müstəqilliyə qovuşmaqla bir daha ortaq türk mədəni irsinin daşıyıcıları kimi yenedən bir araya gəlmək imkanı əldə etdilər. Bununla da türklük ideyası baxımından tarixi dönüş nöqtəsinə qədəm qoydular. Bu isə onlara ortaq mədəni irsi yenedən araşdırmaq, onları bir araya gətirən mədəni-mənəvi dəyərləri birgə və dayanıqlı inkişafına müstəqil səs-lərlə nail olmaq imkanı verdi. Bu tarixi imkanı və qarşıda duran müqəddəs missiyasını dərinləndirən dərək edən Heydər Əliyev milli-mədəni və mənəvi birlik istiqamətində ardıcıl fəaliyyət göstərirdi. Məhz bu məqsədyönlü fəaliyyət ortaq türk mədəni irsinin təbliğinin və inkişaf etdirilməsinin ideoloji və əməli əsaslarını yaratmışdır.

Təsədüfi deyildir ki, müstəqillik illərində türk xalqlarının ortaq tarixi şəxsiyyətləri, şair və mütəfəkkirləri, eləcə də "Kitabi-Dədə Qorqud", "Manas" kimi eposlarının yubiley tədbirlərinin həm UNESCO səviyyəsində dünyada, həm də milli səviyyədə Türk dövlətlərində təntənə ilə qeyd olunması ənənəsi yarandı. Türk dünyası Yazıçılarının mütemadi qurultay toplantılarının, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı - TÜRKSOY çərçivəsində əməkdaşlığın dəstəklənməsi və himayə edilməsi ortaq mədəni, tarixi irsin təbliğində olduqca əhəmiyyətli rol oynayan hadisələrə çevrildi.

Heydər Əliyevin Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan və Türkiyədə keçirilən tədbirlərdə, Zirvə görüşlərində çıxışları zamanı verdiyi məsajlar türk xalqlarının birlik və bərabərliyinin, türkdillil dövlətlər arasında xalqlarımızın milli-mənəvi və mədəni yaxınlaşma prosesinin daha da dərinləşməsinə xidmət etdi. O, istər ortaq mədəni irsinin təbliği sahəsində, istərsə də iqtisadi-siyasi sahədə belə görüşlərinin mütemadi hal almasını zəruriliyini daima diqqətdə saxlayırdı. Ulu öndər Heydər Əliyev bu istiqamətdə fəaliyyətlərini türk xalqları arasında bütün sferalarda hərtərəfli, qarşılıqlı əməkdaşlığın, həmrəylik və qardaşlığın inkişafına xidmət etdiyini də dəfələrlə qeyd etmişdi.

Türk xalqlarının hər birinə xüsusi rəğbət bəsləyən ümummilli lider onların həm tarixinə, həm də ədəbi irsinə dərinləndirən bələdçi idi. 1995-ci ildə Qırğızıstanda, "Manas" eposunun 1000 illik yubileyində etdiyi çıxışında Heydər Əliyev dastanın qəhrəmanlıq ideallarından qidalanan qırğız xalqının bu ənənəyə sadiq olduğunu bildirmişdi. O, çıxışında qırğız xalqının dövlət müstəqilliyinin bərpasını bu vətənpərvərlik ideallarına sadiqliklə əlaqələndir-

miş, yeni nəslin öz xalqını bu milli məfkurə üzərində yüksəltməli olduğunu vurğulamışdı.

Heydər Əliyev qazax xalqının böyük oğlu, şair, bəstəkar, ictimai xadim, maarifçi Abay Kunanbayev yaradıcılığına dərin rəğbət bəsləyirdi. Ulu öndərin Abayın 150 illik yubileyində çıxış edərkən vətənpərvər şairin arzularının yerinə yetdiyini və qazax xalqının müasir inkişaf yoluna qədəm qoyduğunu bildirməsi, qazax ədəbiyyatına və tarixinə dərinləndirən bələdçülüğünün göstəricisi idi.

Ümummilli lider Bakıda Respublika Sarayında Füzulinin 500 illik yubileyi münasibətilə keçirilən təntənəli gecədəki çıxışında Məhəmməd Füzulini türk xalqlarının və bütün Türk-İslam dünyasının filosof şairi və mütəfəkkiri adlandırmışdı. Bununla da əslində türk dünyasının ortaq etnik, mədəni və tarixi keçmişə sahib olduğunu və belə milli dəyərlərin daha geniş təbliğinə ehtiyac duyulduğunu göstərmişdi. Həmin çıxışda ulu öndər yubiley tədbirlərinin türk dövlətləri ilə yanaşı, Rusiya, Gürcüstan, İraq və İranda da keçirilməsindən böyük məmnunluq hissini xüsusilə vurğulamışdı. Bu məqamı qeyd etməklə o, əslində türk xalqlarının coğrafi cəhətdən nə qədər geniş bir ərazidə yayıldığına diqqət çəkmişdi. Məhəmməd Füzulini türk dünyasını birləşdirən ortaq dəyər kimi qiymətləndirən Heydər Əliyev bu yubiley tədbirlərinin həmin dövlətlərdə də təşkil olunmasını türk xalqlarının yaxınlaşması baxımından olduqca böyük bir uğur hesab edirdi. Eyni zamanda ulu öndər bu çıxışı ilə İraq Kərkük türkmənlərinin, İranda yaşayan 30 milyondan artıq soydaşımızın, Rusiyada yaşayan müxtəlif türk əsilli xalqların vahid türk dünyasının bir parçası olduğu mesajını verirdi. O, dolayısı ilə türk dövlətlərini, digər ölkələrdə yaşayan türk xalqlarının problemlərini daima diqqətdə saxlamağa çağırırdı. Bununla da Heydər Əliyev dərin mənada Türk Ulusunun "Qızıl Alma"ya doğru məqsədyönlü şəkildə irəliləməli olduğunu heç vaxt unutmadığına və unutmayacağına işarə edirdi.

Bu baxımdan, onun, Özbəkistanda Türkdillil Ölkələrin Dövlət Başçılarının IV Forumundakı çıxışı xüsusilə əlamətdardır. Həmin nitqində ulu öndər İpək Yolu üzərində yerləşən türk dövlətlərinin Avrasiya məkanında qlobal tranzit əhəmiyyətini şərh etmiş və bunun xalqlarımızın gələcəyi üçün vacibliyinə diqqət çəkmişdi. Bu görüş həm də Özbəkistanda Əmir Teymurun 660 illik yubileyinin keçirilməsi ilə eyni vaxta təsadüf etmişdi. Odu ki, çıxışında bu məqama da xüsusi toxunan Heydər Əliyev ortaq türk tarixinin böyük şəxsiyyəti Əmir Teymurun türk dövlətçiliyi üçün nə qədər parlaq bir sima olduğunu vurğulamışdı.

1996-cı ildə Tatarıstan Prezidenti Min-temir Şeymiyevin Bakıya səfəri zamanı ulu öndərin səsləndirdiyi fikirlər olduqca əhəmiyyətlidir. Heydər Əliyev bu görüş zamanı Azərbaycan və tatar xalqlarının tarixi bağlılığından, dilinin, adət-ənənələrinin eyni köklərə söykəndiyindən bəhs edərək tatar xalqına olan böyük hörmət və məhəbbətini ifadə etmişdi.

Heydər Əliyev türk xalqlarının bir-birilə yaxınlaşmasında dil məsələsinə xüsusi önəm verirdi. O, qurultaylarda və Zirvə görüşlərində ortaq ünsiyyət vasitəsi kimi başqa dildən istifadə olunmasını qəbul edilməz hesab edirdi. Bu səbəbdən də Ulu öndər türk xalqları arasında bütün türk dillərinin özəlliklərini ümumləşdirən ortaq dilin yaradılmasını həyati missiya kimi qəbul edirdi. Onun türk dünyası yazıçılarının III qurultayında bununla bağlı səsləndirdiyi fikirlər çox böyük önəm daşıyır. Heydər Əliyev türk xalqlarının bir-birini asanlıqla anlaması üçün dilçilərlə birlikdə yazıçılardan da səylə çalışmalı olduğunu qeyd edirdi. O, tövsiyə edirdi ki, xalqlarımızın nümayəndələri bir-birilə sərbəst şəkildə ünsiyyət qura bilsinlər. Türk dilləri eyni kökdən qaynaqlansa da, onlar arasında tarixi ayrılımlar səbəbilə yaranan fərqlər var və bu fərqləri zəiflətmək yazıçılardan öhdəsinə düşür. Bununla Heydər Əliyev əslində bütün türk xalqlarının asanlıqla anlayacağı ortaq dilin formalaşdırılması məsələsinə qaldırılmışdı. Bu, onun türk toplumunun vahidliyini möhkəmləndirmək və türk xalqlarını daha da yaxınlaşdırmaq işinə böyük əhəmiyyət verdiyini göstərirdi.

Öz çıxışlarında Heydər Əliyev türk dünyasının mütəfəkkirləri, dövlət xadimləri, elm adamları, yazıçı və şairləri arasında paralellər aparmağı sevirdi. Bu onun türk xalqlarının tarixini, ədəbiyyatını, elmi nailiyyətlərini nə dərəcədə dərinləndirən bildiyinin və sevgisinin təzahürü idi. Ümummilli lider, Nizami Gəncəvi ilə Əlişir Nəvai yaradıcılığında, Nəsirəddin Tusi ilə Mirzə Ulucəyibin elmi nailiyyətlərindən bəhs edərkən əcdadlarımızın bizə ortaq mədəniyyət qoyub gətirdiyinə işarə edirdi. Bununla da ortaq keçmişimiz üzərində ortaq gələcəyimizi qurmali olduğumuzun kon-

sepsiyasını vermiş olurdu.

Heydər Əliyevin ədəbi şəxsiyyətlərlə, yazıçılarla, şairlərlə, rejissorlarla, aktyorlarla, rəssamlarla, bəstəkarlarla özünəməxsus, xoş, yaxın münasibətləri var idi. Bu ünsiyyət, bu səmimiyyət sadəcə Azərbaycanla məhdudlaşmırdı. Bu, öncə o zamanı nəhəng ölkənin, sonralar isə müstəqillik əldə etmiş ölkələrin, əsasən türk dünyasının sənətkarları ilə idi. Belə insanlardan biri bu il 95 illiyini qeyd etdiyimiz qırğız xalqının qururu, türk dünyasının böyük yazıçısı, ictimai-siyasi xadim Çingiz Aytmatov idi. Çingiz Aytmatovla Heydər Əliyevin isti münasibətləri var idi. Heydər Əliyev Çingiz Aytmatovu türk dünyasının fəxri adlandırdı. Çingiz Aytmatov isə öz növbəsində Heydər Əliyevə böyük qardaşım deyə müraciət edərək yazırdı ki, "arzum budur ki, Siz Azərbaycan xalqına XXI əsrdə də xidmət edəsiniz və tariximiz bunun şahidi olsun". Belə də oldu. Heydər Əliyevin arzuları, parlaq və əbədi ideyaları, onun başlatdığı işlər indi də yaşayır. Həmin işlər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Oljas Sulaymanovla da 1996-cı ildə Bakıda görüşü zamanı həmin illəri xatırlayan ulu öndər onunla öz xalqının şairi kimi fəxr etdiyini diqqətə çatdırmışdı.

Təsədüfi deyil ki, həmin çıxışlarda onun səsləndirdiyi ideyalar bu gün Türk Dövlətləri Təşkilatı, TÜRKPA, TÜRK-SOY, Beynəlxalq Türk Akademiyası, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu kimi beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətləri ilə türk xalqları arasında həm mədəni-mənəvi, həm də iqtisadi-siyasi əlaqələrin genişlənməsində və inkişafında öz əməli əksini tapır.

Bu baxımdan, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü ilə yaradılmış Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondunun məqsədi türk xalqlarının ortaq mədəni-mənəvi dəyərlərinə sahib çıxmaq, türk mədəni irsini qorumaq və türk xalqları arasında həmrəylik və qardaşlıq münasibətlərini möhkəmləndirməkdən ibarətdir. Bu istiqamətdə araşdırmaların aparılması, türk mədəni və tarixi irsinin təbliği Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondunun əsas prioritetlərindəndir. Hazırda Fond təkcə türk xalqlarının kompakt yaşadığı türk dövlətlərində deyil, həm də dünyanın müxtəlif guşələrində yaşayan türk etnoslarının mədəni irsi və tarixi izlərinin araşdırılması ilə məşğuldur. Eyni zamanda türklərin bu günə qədər yaşadıkları ölkələrdə digər xalqlarla qarşılıqlı əlaqələrinin yaxından öyrənilməsinə də xüsusi önəm verilir. Qeyd edilməlidir ki, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu gənc təşkilat olmasına baxmayaraq, yarandığı gündən etibarən çoxsaylı layihələr həyata keçirmiş, dünyanın müxtəlif ölkələrində konfranslar, dəyirmi masalar, tədbirlər təşkil etmiş, mötəbər beynəlxalq forumlarda təmsil olunmuş, kitablar nəşr etmişdir.

2023-cü ildə görkəmli siyasi və dövlət xadimi, müasir müstəqil Azərbaycanın banisi Heydər Əliyevin 100 illik yubileyi qeyd olunmaqdadır. Bu il Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən ölkədə "Heydər Əliyev ili" elan edilmişdir. Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu dəhl liderin bu möhtəşəm ildönümünü münasibətilə yeni nəşr layihəsi üzərində hazırlıqlar aparır. Təşkilat tərəfindən ulu öndərə həsr edilmiş "Heydər Əliyev və ümumtürk mədəni irsi" kitabı yaxın zamanda işıq üzü görəcəkdir. Kitabda Heydər Əliyevin türk dünyasının mədəniyyətinin inkişafına və möhkəmləndirilməsinə, türk xalqlarının dahi şəxsiyyətlərinin zəngin irsinin qorunub saxlanılmasına, eləcə də türk ölkələri arasında əlaqələrin genişləndirilməsinə verdiyi əvəzsiz töhfələr haqqında məlumatlar öz əksini tapmışdır.

Nəhayət, bizim ailəimizlə bağlı bəzi xatirələri də oxucularla bölüşmək istəyirəm. Məlumdur ki, ulu öndər milli mədəniyyətimizə, o cümlədən də ədəbiyyatımıza

son dərəcə bağlı idi. Mənim babam Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyev 1979-cu ilin yayında gözənilmədən xəstələndi və Heydər Əliyev o zamanı SSRİ Səhiyyə naziri, çox nüfuzlu akademik Boris Vasilyeviç Petrovski ilə əlaqə saxlayıb babam üçün Kreml xəstəxanasında yer ayırdı. Kreml xəstəxanasında ancaq yüksək vəzifəli partiya xadimləri, dövlət məmurları müalicə olun bilmədi, İlyas Əfəndiyev isə heç Kommunist Partiyasının üzvü də olmamışdı. Heydər Əliyevin özünün sanbalı və nüfuz nəticəsində İlyas Əfəndiyev Kreml xəstəxanasında cərrahiyyə əməliyyatı keçirdi, müalicə edildi və bundan sonra düz 17 il yaradıcılıqla məşğul oldu, "Geriya baxma, qoca", "Uçatlın" kimi romanlarını, bir çox pyeslərini yazdı. Onun "Xursidbanu Natəvan" və "Hökmdar və qız" tamaşalarında ulu öndər şəxsən iştirak edərək dəyərli fikirləri ilə hər zamanı kimi hamını valeh etdi.

1994-cü ildə İlyas Əfəndiyev Heydər Əliyevin fərmanı ilə o zaman müstəqil Azərbaycanın ən yüksək ordeni olan "Şöhrət" ordeni ilə təltif edildi. Babam 1996-cı il oktyabrın 3-də dünyasını dəyişdi və ulu öndər dəfn mərasimində şəxsən

iştirak etdi, ailəməzə dərin hüznə başsağlığı verdi.

2003-cü ildə isə atam, Xalq yazıçısı Elçin yubileyi münasibətilə ulu öndər ona çox səmimi və dərin məzmunlu təbrik məktubu göndərdi və onu "İstiqlal" ordeni ilə təltif etdi. Bütün bunlar əlbəttə, unudulmaz xatirələrdir və yazdıqlarım onların sadəcə bir qismidir...

Ulu öndər ortaq etnik-mədəni köklərə, adət-ənənələrə, dil birliyinə sahib olmağı türk xalqlarının ən dəyərli sərvəti kimi qəbul edirdi. Bu sərvət xalqlarımızı həm də iqtisadi-siyasi və hərbi-strateji baxımdan bir-birinə yaxınlaşdırır və dərdəndə bir-birimizlə çiyin-çiyinə mətin addımlarla irəliləməyimizə təkan verən mühüm amildir. Biz 44 günlük Vətən müharibəsində bunun canlı şahidi olduq. 44 günlük Zəfər Yürüşü əslində türk xalqları üçün tarixi bir sınaq salnaməsi oldu. Ortaq tarix və mədəni keçmişə sahib olmağımız, qardaş Türkiyə Respublikasının ulu öndər Heydər Əliyevin "Bir millət, iki dövlət" ideologiyasına bütün platformalarda sadiqlik nümayiş etdirməsi, eləcə də digər türk dövlətlərinin həm elm və mədəniyyət xadimləri, həm də dövlət rəsmiləri səviyyədə

siyətlərinin hərbi-siyasi sferada təzahürü, nəticəsi idi. 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə türk xalqlarının nümayiş etdirdiyi həmrəylik Azərbaycanın qələbəsini mənəvi cəhətdən şərtləndirən əsas amillərdən biri oldu. Bu baxımdan, Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü qəhrəmancasına bərpa etməsi, əslində bütövlükdə türk dünyasının qələbəsidir.

44 günlük Zəfər hər bir türk əsilli insanın böyük fəxarət hissilə anacağı və əsr-lər boyu nəsilədən-nəsilə ötürəcəyi qəhrəmanlıq dastanı kimi ortaq türk tarixinə qızıl hərflərlə yazılacaqdır. Odu ki, bu gün türk dünyasının böyük oğlu Heydər Əliyevin ruhu şadırd. Çünki müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qazanılan Qarabağ zəfəri türk xalqlarının mənəvi cəhətdən bir-birinə daha da yaxınlaşdırmış və bir daha bizi özümüza qaytaran ortaq dəyərlərə sahib olduğumuz xatırlatmışdır.

Günay ƏFƏNDİYEV,
Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondunun prezidenti.